

Bijdrage tot de kennis van *Araschnia levana* L. en zijn verbreiding in ons land

door

† L. H. SCHOLTEN.

In de eerste jaren, dat ik de Lepidopterologie beoefende, en bladerde in onze goede oude *S n e l l e n*, *De Vlinders van Nederland*, Macr. 1867, die mededeelde, dat het landkaartje vroeger in mijn geboorteplaats Didam gevangen werd, heb ik meermalen gezocht naar deze fraaie vlinder. Later wist ik, dat hij slechts sporadisch voorkwam in Zuid-Limburg.

15 Augustus 1939 maakte ik bij Epen een ex. van *A. levana* L. buit. Het was wel ver van *V e r H u e l l*'s vindplaats in de Lijmers, misschien niet eens een „Nederlands" ex., maar 't was mijn eerste zelf gevangen dier.

't Kan verkeren, zei *B r e e r o*. Dit geldt ook voor de vlinderwereld. Het was, alsof *levana* enkele jaren geleden gegrepen werd door een invasiedrang, evenals de strijdende legers. Gedurende de oorlogsjaren 1940—1945, veroverde zij geheel het Zuiden van ons land.

Midden Augustus 1946 maakte ik, onder de gemeente Hilvarenbeek, kennis met de *levana*-rups. Aan de Zuidzijde van een ruigbegroeide bosrand, dicht aan de Belgische grens, zaten de kleine en halfvolwassen rupsen bij honderden op brandnetels. Een aantal meegenomen rupsen was tegen het einde van de maand verpopt. Op 7 Sept. vond ik een uitgekomen ex. in een spinneweb, terwijl zich nog een gaaf ex. in het kweekglas bevond.

Tegen het einde van de maand kwamen er enkele warme dagen, die waarschijnlijk de oorzaak waren, dat er nog 5 exx. uitkwamen, die alle tot de ab. *porima* O. behoorden. De grondkleur is niet zo intens-zwart als bij de normale *prorsa*-vorm, iets bruinachtig bestoven. De lichte banden zijn niet wit, maar geelachtig tot geelbruin, de dwarsstreepjes in de middencel duidelijk, geel tot geelbruin. Deze banden verbreden zich op de voorvleugels tot vlekken, vooral langs de aderen. Twee exx. komen precies overeen met de afbeeldingen in *Berge-Rebel*, Taf. 6, fig. 5e. De andere 3 hebben iets minder geelbruin op de voorvleugels, maar behoren toch wel tot deze *porima*-vorm.

In 't voorjaar van 1947 vernam ik van de gebr. *Elfrink* te Babberich, dat ze in het Kasteelbos aldaar een ex. van *A. levana* L. hadden gevangen en nog een paar exx. hadden gezien.

Het dier had dus op zijn invasietocht naar 't Noorden de Lijmers ook bereikt, wat me niet verwonderde, daar *L e m p k e* ons in de zomer van 1946 mededeelde, dat het bij Wageningen en Aalten was gesigna-leerd.

Midden-Juni 1946 moest ik voor een excursie in de Montferlandse heuvels zijn. Op mijn terugweg bezocht ik nog even de Bijvank. Ik was er vast van overtuigd, dat *levana* daar nu ook te vinden zou zijn. Ik had voor mezelf de plaats reeds bepaald, waar de rups moest huizen: een schaduwrijke laan aan de Westzijde, waar veel brandnetels groeiden, evenals in het open bos er langs. Ik was er nauwelijks 5 minuten: een afgevreten stengel met een 20-tal verdroogde zwarte rupsenhuidjes zeiden me, dat mijn veronderstelling juist was geweest. In de nabijheid vond ik de bijna volwassen *levana*-rupsen. Dat was op 18 Juni.

Op 25 Juni was ik met mijn klas op excursie in de Bijvank. In de buurt

van het zogenaamde Kasteel kwam een jongen naar me toe, een 5-tal rupsjes op de vlakke hand: „Kijk eens, mijnheer, wat zijn dat voor rupsjes?” *A. levana* L. Een tweede vindplaats in de Bijvank. De meegenomen Bijvankse rupsen gaven 3 Juli de eerste vlinder, de overige kwamen de daaropvolgende dagen uit. In die tijd vlogen ze ook in het bos.

Begin Augustus 1947 zag ik in de omgeving van Steyl-Tegelen op verschillende plaatsen de rupsen, soms zeer talrijk. Van een aantal meegenomen rupsen kwamen de vlinders vanaf 17 Aug. uit. Dat was dus de derde gen., waaronder ik geen bijzondere afwijkingen vond. Vermeldenswaard lijkt me wel, in verband met de bijzondere zomer, dat alle poppen uitkwamen.

11 Augustus was ik in het Korenburgerveen. Langs de Zuidelijke dichtbegroeide bosrand loopt een weg, waar tussen houtgewas en bramen wat brandnetels staan. Ik dacht: een geschikt terrein voor *levana*. Spoedig vond ik ze en kort daarna op een andere plaats, dicht bij de opzichterswoning, eveneens.

Overal hetzelfde: langs boswegen en -randen met een beetje schaduw, op open plekken in vochtige loofbossen, voelt *levana* zich blijkbaar thuis. Ook van deze nam ik er een klein aantal mee, die weer *alle* eind Augustus en begin September vlinders gaven, maar zonder ab. *porima* O.

Op 27 Augustus vond ik de 2e gen. rupsen nog in de Bijvank, weer op andere plaatsen dan in de zomer, nu langs schaduwrijke boslanen. Blijkbaar was hierdoor de groei vertraagd, want dezelfde dag zag ik ook een ex. der derde gen. vliegen.

Blijkens de afgevreten stengels waren de rupsen, afkomstig van de tweede generatie, talrijk aanwezig geweest. Merkwaardigerwijze kwam er van een paar dozijn rupsen van 27 Augustus geen enkele vlinder meer uit. Ook op 29 Augustus vlogen in de Bijvank vlinders van de derde generatie, waarvan ik er één ving en ter documentatie bewaarde, evenals 2 exx. van 3 September. Toen vlogen ze langs de Zuidrand van de Bijvank en niet eens zeldzaam.

De uitzonderlijke zomer van 1947 zou het nog bonter maken. Toen de warmte al maar aanhield, vond ik het niet onmogelijk, dat er na een derde vlindergeneratie ook nog een derde rupsengeneratie zou verschijnen.

Op 17 September ging ik naar de Bijvank, om een onderzoek daarnaar in te stellen op alle plekjes langs en in het bos, waar ik ze deze zomer had gezien, maar tevergeefs. Ik gaf reeds de talrijke spinnen, die op de brandnetels huisden, de schuld van het uitmoorden dezer derde gen. diertjes.

Op de enige plaats, waar ze inderdaad waren, kwam ik toen niet: dat was aan de Zuidrand van het bos, waar de derde gen. begin September bij voorkeur vloog. Daar kwam ik 11 October en vond een plek tussen houtgewas en bramen, waar ze, zoals aan de afgevreten stengels te zien was, niet zeldzaam waren geweest en waar ik er nog een 20-tal, geheel of bijna volwassen, vond.

Op de terugweg deed ik nog even het Babberichse Bos aan, en spoedig had ik, ook weer langs de Zuidrand van het bos, een paar kolonies ontdekt. Kort tevoren hadden ook de gebroeders Elfrink ze hier gevonden. 16 October hadden de meegenomen rupsen zich alle verpopt. In 't komende voorjaar zullen op de vliegplaatsen door elkaar vliegen de vlinders afkomstig van de normale tweede generatie en die van de

derde, evenals dat bij *Celerio euphorbiae* L. zal kunnen gebeuren, waarover ik in een vorig artikel mededelingen deed. *)

Merkwaardige zomer, die van 1947!

Bij het inzenden van voorgaand artikel kan ik hieraan toevoegen, dat van 3 partijtjes derde gen. poppen uit rupsen, in October verkregen, resp. uit de Bijvank en Babberich, samen $\pm$ 60 stuks, in 't bezit van de heren Postema te Didam, Elfrink te Babberich en ondergetekende, slechts een paar vlinders zijn uitgekomen, benevens enkele kreupele exx. Daarentegen kwamen alle poppen uit van de rupsen, die ik 27 Augustus uit de Bijvank meenam, en die in 1947 niet meer uitkwamen. De derde gen. schijnt dus aan levenskracht sterk te hebben ingeboet.

Lobith, 27 Mei 1948.

Een belangrijke publicatie over de Nonvlinder

door

H. J. DE FLUITER.

In de reeks „Monogr. z. angew. Entomologie” verscheen in 1942 als no. 15 het in vele opzichten belangwekkende onderzoek van G. Wellenstein en zijn medewerkers over de nonvlinder (*Lymantria monacha* L.), getiteld: „Die Nonne in Ostpreußen”; het behandelt de onderzoekingen, ingesteld gedurende de nonvlindergradatie van 1933—1937 op de „Rominter Heide”. Deze ruim 680 pagina's tellende monographie bevat een schat van waardevolle gegevens over de bionomie, oecologie, aetiologie en epidemiologie van de nonvlinder en zijn natuurlijke vijanden, terwijl de toegepaste entomoloog, en vooral de bosbouw-entomoloog, met bijzondere belangstelling zal kennis nemen van de gradologische onderzoekingen en de onderzoekingen, gedaan om te kunnen komen tot een juiste voorspelling van het verloop van een gradatie en het tijdig voorzien van omvang en bedreiging, die de plaag zal aannemen. Ook de onderzoekingen naar de wezenlijke oorzaken van de gradatie geven een juist beeld van de algemene gecompliceerdheid van dit zo cardinale probleem, voor welks oplossing de toegepaste entomoloog zo vaak geplaatst wordt. Tenslotte vormt het hoofdstuk „Vier Jahre Nonnenbekämpfung in Ostpreußen” een epos op zichzelf.

Van groot belang is, dat dit grootse onderzoek, en de uiterst belangrijke resultaten, die erbij geboekt werden, slechts tot stand kon komen door een innige samenwerking van laboratorium- en veldonderzoekers en door een ideale samenwerking van wetenschap en praktijk. De gepubliceerde gegevens zijn ook voor de Nederlandse biologen, entomologen en bosbouwers van zo'n grote fundamentele waarde, dat ik meende goed te doen van deze monografie een korte overzichtelijke samenvatting te geven, een samenvatting, die in het werk zelf ten enenmale ontbreekt.

In zijn inleiding wijst Wellenstein op het feit, dat het veldonderzoek tot voor korte tijd nog een veel te sterk descriptief karakter droeg. Ook thans staan wij hier, in tegenstelling met andere takken van wetenschap, nog slechts aan het begin van het causaal-analytisch onderzoek. Terwijl men in het kunstmatig milieu van het laboratorium elk pro-

*) Zie Ent. Ber. 12 (283): 261, 1 Sept. 1948.